

Pokalbiuose su kasdienybe – istorinės atminties ir ateities ženklai

Prano Dovalgos premija – vertėjai iš Čekijos

Prieš ketverius metus Jonavos rajono savivaldybės įsteigta kraštiečio tarptautinio žurnalisto, vertėjo, kovotojo už Lietuvos ir Europos demokratiją Prano Dovalgos literatūros premija šiemet įteikta Čekijos pilietei Verai Kocianovai, į čekų kalbą išvertusiai Alvydo Šlepiko faktais pagrįstą romaną „Mano vardas Marytė“. Lapkričio 10-ąją Viešojoje bibliotekoje surengtoje iškilmingoje ceremonijoje didelis dėmesys skirtas Lietuvos ir Čekijos santykiams, dalyvavo Čekijos Respublikos ambasadorius Vit Korselt, P. Dovalgos giminės, daug garbių svečių.

P. Dovalga.

Tragiškas likimas

P. Dovalga, kilęs iš Jonavos valsčiu priklauso Pabartonių kaimo, būdamas 22-erį, tęsti studijų išvyko į Čekoslovakiją. Už aštrias publicistines įžvalgas, atskleidusias nacistinės Vokietijos kėslus Europoje, 1941 m. lapkričio 17 dieną nacių buvo sušaudytas Čekoslovakijoje, Ruzynės kareivinėse. Kelis dešimtmečius artimuosius slėgusių nežinomybę nutraukė 1985-aisiais viename čekų leidinyje paskelbtas Prahoje sušaudytų asmenų sąrašas, kuriame buvo ir P. Dovalgos pavardė. Nutraukti šią nuo paslapties istorijos ir kuo daugiau sužinoti apie savo dėdę iniciatyvos ėmėsi jo sūnėnas, inžinierius Vytautas Davalga, padedamas kitų giminaičių.

Jonaviečiui likimas atsekė tik 30 gyvenimo metų. Bet ir to pakako, kad lietuvis iš Jonavos krašto taptų žinomas ne tikai Lietuvoje, bet ir Europoje. Rašydamas straipsnius apie tuometę ekonominę, politinę, kultūrinę situaciją Čekoslovakijoje, Austrijoje, kitose valstybėse, atskleidamas nacistinės Vokietijos kėslus, jis pasirodė esąs pilietiška asmenybė. Vaikinas iš Lietuvos, įsiliedamas į anti-fašistinį judėjimą, nekėlė sau klausimo: kam man to reikia? Jis gyveno taip, kam jam liepė širdis, kaip kalbėjo protas, kaip diktavo pareigos jausmas. P. Dovalga – istorijos liudytojas. Tragiškos istorijos, kurią lydėjo karas ir tremtis, neaplenkusios ir nužudytojo artimųjų. Prirėkė kelių dešimtmečių, kad savo širdimis galėtume prakalbinti mūsų tėvynainio Prano sielą.

Dėmesys lietuvių literatūrai

P. Dovalgos premijos laimėtoją paskelbė konkurso vertinimo komisijos pirmininkė, Jonavos rajono savivaldybės mero pavaduotoja Birutė Gailienė. Ji akcentavo, kad pasipriešinimas

prievarčiai kito asmens, kito režimo kontrolei turi būti prigimtiniam mūsų viduje, ir tik mūsų drąsa bei nusiteikimas gali telkti ryžtą ir jėgas pasipriešinti. „Pasipriešinimas neturi taisyklių, rasės, sienų, jis yra bendras ir fundamentalus pagrindas priešintis blogiui, laisvės, žodžio suvaržymui, okupaciniam režimui“, – teigė vicemerė.

Ji pastebėjo, kad šiemet pirmą kartą premija įteikiama ne lietuvių autoriui, bet čekų tautybės vertėjai Verai Kocianovai, į čekų kalbą išvertusiai A. Šlepiko romaną „Mano vardas Marytė“.

B. Gailienės nuomone, knyga, kuri pagrįsta faktais, padės čekų tautai susipažinti su lietuvių istorija, su sudėtingu gyvenimu ir susimąstyti, ar tikrai padarome

Premijos laimėtoja V. Kocianova.

viską, kad panašios aplinkybės niekada nebepasikartotų. „O pasaulis tvinksi, jame gausu pūlinių – šiandien jų toli ieškoti nereikia“, – pasisakymą baigė vertinimo komisijos pirmininkė.

Kadangi V. Kocianova premijos įteikimo ceremonijoje nedalyvavo, savo žodžius ir padėką Jonavai perdavė virtualiai. „Nemažai girdėjau apie Prano Dovalgos tragišką likimą, jo kovą už čekų literatūros vertimų leidimą ir mūsų kultūrinį santykių ir ryšių gilinimą, – mintijo laureatė, pripažindama, kad jos šalyje kol kas nebuvo susidomėjimo lietuvių literatūra. – Dėl to prieš kelerius metus įsteigiau savo leidyklėlę, kad galėčiau Čekijos skaitytojams pristatyti man patinkančius tekstus – lietuvių liaudies pasakas, Tomo Venclovos eilėraščius, Jurgio Kuncino romaną „Tula“. Tiesiog troškau parodyti, kad lietuvių literatūra yra gera ir įdomi.“

Premijos laimėtoja pasidžiaugė, jog lietuvių literatūra jau susidomėjo garsi leidykla, kuri 2019 m. ir išleido A. Šlepiko romaną, sulaukusių palankių įvertinimų. „Ačiū už man suteiktą garbę tapti P. Dovalgos premijos laureate.

Gal kada ateityje ir susitiksimė Prahoje ar Jonavoje“, – optimistiškai kalbėjo vertėja iš Čekijos.

Pavyzdys jaunajai kartai

Jonavos kultūros ir istorijos metraščio „Taurosta“ redaktorius, bibliotekos kraštotyrininkas Vytautas Venckūnas, prisiliedamas prie P. Dovalgos asmenybės, atkreipė dėmesį į prieškarį Lietuvą, pasižymėjusių kultūrinio, techninio progreso, išugdžiusių kovotojų už demokratiją, dorų ūkininkų, rašytojų ir poetų kartą, kurios atstovai tapo literatūros klasikais, valstybės autoritetais. „Po 50 metų, po antrosios sovietinės okupacijos jų palikimas tapo pavyzdžiu jaunajai kartai, turinčiai tarptautinio bendradarbiavimo įgūdžių, žinių ir ryžto keisti pasaulį, kurį kartais užgožia vartotojiškos visuomenės blizgesio efektai, valdo vidutinybės. Ar tai laikina? Tai priklauso nuo jauniosios kartos ryžto“, – samprotavo V. Venckūnas.

Į pavojaingą sumaištį Europoje pateko ir jonavietis P. Dovalga, pasiryžęs būti su tauta, stovėjusia pirmosiose kovos su kylančiu fašizmu gretose. Pasak pranešėjo, tada tai buvo inteligentijos priešakinė fronto linija, kurioje stovėjo ištikimi demokratijos idealams tautų laisvės kovotojai, tapę kankiniais ir aukomis. Toks buvo ir kraštiecis P. Dovalga, galbūt kartu su kitais bendraminčiais dalyvavęs 1939-ųjų metų lapkričio 17-ąją studentų demonstracijoje Čekoslovakijoje ir tapęs nacių takiniu.

„Po 80 metų iš užmaršties prikeltas dingęs Lietuvos sūnus šiandien vėl su mumis, savo gimtajame krašte tam, kad taptų pavyzdžiu jaunajai kartai, kad ją lydetų gyvenimo samprata – energija skiriama visuomenės labui, jos idealams išsaugoti. Šiandien susiduriame su tais pačiais iššūkiais ir turime savęs paklausti: ar galėčiau būti toks, koks buvo mūsų kraštiecis, žurnalistas, publicistas, vertėjas Pranas Dovalga – kovotojas už žmogų ir žmogiškumą?“ – kalbėjo „Taurostos“ redaktorius.

Inteligentijos vaidmuo

Mintimis apie P. Dovalgos pilietišumą pasidalijo jo sūnėnas Jonas Martinaitis, didžiausią dėmesį skirdamas renginyje dalyvavusiam jaunimui. Jis pabrėžė, kad asmenybės formavimasis priklauso nuo šeimos, mokyklos ir supančios aplinkos visuomenėje. Prieš karą daug Lietuvos jaunuolių mokslo siekė užsienyje, o baigę studijas grįždavo

į savo gimtąją šalį. P. Dovalga išvyko atstovauti Lietuvai kaip Lietuvos atstovas, žurnalistas, vertėjas, dirbęs diplomatinį darbą, ką liudija jo susitikimai su aukščiausiais Čekijos ir Slovakijos valstybės vadovais. J. Martinaitis akcentavo 1936 m. paskelbtos deklaracijos „Naujoji Romuva“, kurią pasirašė ne politikai, bet Lietuvos inteligentai, tokie kaip Ivinskis, Maceina, kiti, svarbą valstybės kūrimui. „To meto inteligentai įžvelgė, kad ne tik ekonomika ar žemės ūkis, bet ir kultūra turi labai didelį reikšmę valstybės kūrimui. Ir tomis idėjomis būtinai reikėjo pasidalyti ne tik Lietuvoje, bet jas perduoti ir kitoms tautoms. Lietuvą su Čekija sieja draugiški ryšiai nuo Vytauto Didžiojo lai-

– sakė Petras Algis Mikša, žurnalas „Čekija ir Lietuva“ redaktorius, pirmosios P. Dovalgos premijos laimėtojas.

Renginyje dalyvavęs Lietuvos ir Čekijos draugijos pirmininkas Algirdas Vaclovas Valiulis pasidžiaugė Jonavos rajono Savivaldybės iniciatyva „ieškoti gražių žmonių, kurie domisi praeitimi, krašto ir kitų tautų istorija“ bei bendradarbiavimu su Čekijos Dečino miestu.

Ekspozicijoje „Pranas Dovalga (1911–1941 m.) – užmirštas ir atrastas idealistas“, bibliotekos Kraštotyros skaitykloje galima artimiau susipažinti su kraštiečio gyvenimu, pamatyti įvairių archyvinių dokumentų, jo vertimų, publikacijų, nuotraukų, laišku, Prano užrašų knygelę.

P. Dovalgos giminaičiai V. Davalga ir J. Martinaitis.

ky. Dėdė Pranas, manau, padarė didžiulį darbą, išversdamas čekų knygas į lietuvių kalbą ir jas paskleisdamas Lietuvos visuomenėi. Norėtusi, kad šiandienis Lietuvos jaunimas domėtis lietuvių kultūra, jos ateitimi, puoselėtų tas tradicijas, kurias kūrė mūsų tėvai ir seneliai“, – ragino P. Dovalgos giminaitis.

Brandi asmenybė

„P. Dovalga turėjo dvi tėvynes – Lietuvą ir Čekoslovakiją. Gyvendamas čia, Lietuvoje, jis tikriausiai būtų sulaukęs panašios lemties, nes idealistas neišduoda – verčiau žus, bet idealų neišduos. Jis vadovaujasi tiesa, sąžine ir meile. Trisdešimtmečio žmogaus kūrybingą, veržlų, veiklų, kryptingą veiklą žaižaruojantį gyvenimą nutraukė vokiečių esesininkų kulkos lapkričio 17-ąją Prahos Ruzynės kareivinių manieže 1941-aisiais. Prieš tai jis ilgai buvo tardomas, izoliuojamas nuo visuomenės, galiausiai sušaudytas, o kūnas sudegintas. Jis, kaip reta, buvo visapusiškai brandi asmenybė. Ir jeigu ne karas, P. Dovalgos veikla tebūtų tik jo gyvenimo prologas“,

Per ketverius metus

Per ketverius metus premijos įteiktos šiems asmenims:

2018 m. P. A. Mikšai už kūrinį „Kaunietis žurnalistas ir vertėjas P. Dovalga: prikeltas iš istorijos užmaršties“;

Jonavietei Gražinai Čekavičienei už monografiją „Čekų muzikos kelias Lietuvoje“.

2019 m. Istorijos-kultūros laidų režisierius Justinui Lingei už televizijos laidų ciklą „Nežinoma Čekijos Lietuva“.

2020 m. Lietuvos žurnalistui Gediminui Zemlickui už publikaciją „Pranas Dovalga: nuo Neries ligi Vltavos krantų“ žurnale „Lietuva-Čekija“;

Jonavietei Irenai Nagulevičienei už apybraižą „Pabartonių paslaptis: nacių auka – trisdešimtmetis žurnalistas“.

Irena BŪTĖNAITĖ

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

